

בפרשתנו אנו קוראים של שני חטאים:

חטאו של אדם הראשון, שעבר על הוראת הקב"ה ואכל מעץ הדעת, וחטאו של קין בנו, שהרג את אחיו הבל.

נשאלת השאלה: היש קשר בין חטא גן עדן לחטא קין? ואם כן מהו קשר זה ומדוע

נוצר?

מאמרו של הרב יונתן גרוסמן (עפ"י פרושו של הרב יונתן גרוסמן משיבת הר עציון) ישמש לנו עמוד האש בנושא זה. הרב מצביע על נקודות דמיון רבות בין שני הסיפורים, מבחינת התפתחות הסיפורים וביטויים דומים המשרתים את שני הספורים.

נדגיש כי בכוונתנו לראות את כל המשתתפים בחטא גן עדן כיחידה אחת. כלומר, גם המסיתים וגם הנסתים הם כאילו חוטא אחד.

נעמוד על עיקרי ההשוואות:

1. ה' פונה אל החוטאים בשאלה רטורית. שתי השאלות קשורות למיקומו הגיאוגרפי

של האדם, אותו כביכול מחפש ה'. **לאדם:** "ויקרא ה' א-הים אל האדם ויאמר לו: איכה?" (ג', ט); **לקין:** "ויאמר ה' אל קין: אי הבל אחיך?" (ד', ט).

2. התגובה הראשונה של החוטא לשמע החיפוש האלוהי היא ניסיון התחמקות

מהתשובה האמיתית. במקום לומר את האמת ולהתוודות על החטא שלהם הם מסתירים את החטא בתשובות מתחמקות. **האדם:** "את קולך שמעתי בגן ואירא כי עירם אנכי, ואיחבא" – לא החטא גרם לו להיחבא ולהיכלם בפני הבורא אלא היותו ערום. **קין:** על השאלה היכן אחיך הוא משיב: "לא ידעתי, השומר אחי אנכי" – כאילו לא הוא הרגו.

3. התורה שמה בפי שני החוטאים ביטוי זהה: "אנכי". בדברי **האדם:** "ויאמר, את קולך שמעתי בגן ואירא כי עירם אנכי, ואיחבא" (ג', י); בדברי קין: "ויאמר, לא ידעתי, השומר אחי אנכי" (ד', ט).

4. שני החוטאים מזכירים הסתתרות מפני ה' (אמנם בהקשרים שונים). האדם כאמור אומר שבשל היותו ערום הוא מתחבא, וקין יאמר: "ומפניך אסתיר" (ד', יד).

5. תוכחת ה' לחוטאים פותחת בפניה דומה. לאישה אומר ה': "מה זאת עשית?!" (ג', יב); ולקין אומר ה': "מה עשית?!" (ד', י).

6. העונש המוטל על החוטא קשור לפריין האדמה וליבול שהיא מוציאה. העונש על האדם: "בעיצבון תאכלנה כל ימי חיך. וקוץ ודרדר תצמיח לך ואכלת את עשב השדה" (ג', יז-יח). והעונש המוטל על קין: "כי תעבד את האדמה לא תוסף תת כוחה לך" (ד', יב).

7. מעבר לעונש הספציפי אנו שומעים בשני המקומות גם קללה שאותה אומר ה' לחוטא. בחטא גן עדן אומר ה' לנחש: "ארור אתה מכל הבהמה ומכל חית השדה" (ג', יד); **ולקין אומר ה':** "ועתה ארור אתה מן האדמה" (ד', יא).

8. גם מוטיב המוות המאיים מעתה על ראשו של החוטא מצוי בשני הספורים. אצל האדם: "עד שובך אל האדמה כי ממנה לקחת, כי עפר אתה ואל עפר תשוב" (ג', יט). יש לזכור, שבשעת הציווי זהו העונש המרכזי והיחידי אותו הזכיר ה', בנוגע למפר הציווי: "כי ביום אכלך ממנו מות תמות"; גם קין מתלונן שמעתה הוא נתון בסכנת מוות קיומית: "והייתי נע ונד בארץ והיה כל מצאי יהרגני" (ד', יד).

9. אפילו מסגרת הספור דומה, שהרי מיד לאחר חטא האדם בגן עדן והעונש שהוטל עליו, אנו קוראים: "והאדם ידע את חוה אשתו, ותהר ותלד את קין" (ד', א); ומיד

לאחר חטא קין והעונש שהוטל עליו אנו קוראים: "וידע קין את אשתו, ויתהר ותלד את חנוך" (ד', יז).

10. למעשה, קיימת השוואה מרכזית אחת שסביבה מתקמים ונבנים שאר ההשוואות. **ישנו ביטוי יחידאי המופיע רק בשני ספורים אלו.** כשפונה ה' אל **האישה** הוא אומר לה: "**ואל אישך תשוקתך והוא ימשל בך**" (ג', טז); וכשפונה ה' אל **קין**, לאחר שלא קיבל את מנחתו, הוא משתמש בביטויים זהים: "**ואליך תשוקתו ואתה תמשל בו**" (ד', ז). אמנם ההקשר שונה בשני הספורים, אך מבחינה ספרותית, שיבוץ ביטוי כה חריג בשני ספורים עוקבים, בא ליצור זיקה ביניהם, וכפי שראינו, מעבר לביטוי ספציפי זה, מתקמות שתי העלילות באופן דומה ביותר".

11. השוואה נוספת בין שני החטאים, **היא הגלות: האדם** גורש מגן עדן וקין נענש ב"נע ונד תהיה בארץ" והוא מכריז: "הן **גרשת** אותי היום מעל פני האדמה...".

לאמור: "**תוצאת החטא היא גלות, כשהגלות אינה מוצגת כחלק מהעונש הבסיסי המוטל על החוטא בהתערבות אלוהית, אלא כתוצאה הכרחית של החטא, מעבר לעונש ספציפי.**"

נשוב אל שאלתנו:

מהי מטרת הכתוב ביצירת זיקות אלו בין חטא גן-עדן של הדור הראשון, לבין חטאו של קין הרוצח את הבל בדור השני?

נראה כי התורה מבקשת להשוות את **החטא הדתי עם החטא המוסרי: חטא האדם הראשון הוא אב טיפוס של חטא דתי** (המושגת על ציווי אלוהי מפורש), **ואילו חטא קין הוא אב טיפוס של החטא המוסרי בה"א הידיעה - רצח** (המושגת על מוסר טבעי הטבוע בנפש האדם באשר הוא).

בהשוואת התורה בין שני החטאים, היא מחדדת את הידוע שבעולם היהודי: **חטא מוסרי כמוהו כחטא דתי!** (עיין מאמר "צדיק תמים" לפרשת נח. וכן מאמר: "מיון המצוות, מניין המצוות שבין אדם לחברו והיחס הכמותי והערכי שביניהם לבין המצוות שבין אדם למקום") לא רק העובר על החוקים הדתיים מעכיר את יחסיו עם אלוהיו אלא גם זה שאינו נוהג בזולתו כמנהג המוסר והטוב. על דבר זה אין צריך לצוות, ובכל זאת ניצב הוא כמקביל לציווי דתי מובהק.

לכן ניתן להתייחס להשוואת החטאים לפחות בשני אופנים: "**הקב"ה תובע מן האדם שלמות דתית ושלמות מוסרית כאחת, והרוצה לדור לצד השכינה מוכרח להשתכלל בשתי עמידות אלו. חסרון בעמידה הדתית, או בעמידה המוסרית מגרשת את האדם ממקום השכינה וגורמת לו להיות שרוי בגלות.**"